

80-річчя академіка НАН України А.А. ЧУХНА

20 грудня виповнилося 80 років відомому вченому-економісту академікові НАН України Анатолію Андрійовичу Чухну.

А.А. Чухно — визнаний в Україні та далеко за її межами фахівець з питань економічної теорії, методології економічної науки і господарської практики. Він є одним із засновників і лідерів київської наукової школи економічної теорії.

А.А. Чухно закінчив економічний факультет Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. У 1954 р., одразу після завершення навчання в аспірантурі, захистив кандидатську дисертацію. Через вісім років Анатолій Андрійович захищає докторську дисертацію. Йому присуджують учене звання професора й обирають завідувачем кафедри економічної теорії та господарської практики університету, яку він очолював упродовж 35 років. Працював деканом факультету міжнародного права і міжнародних відносин, проректором університету з наукової роботи, обирався головою його трудового колективу. Досягнення А.А. Чухна як ученого-економіста знайшли визнання наукової громадськості і суспільства. У 1967 р. його обирають членом-кореспондентом, а в 1988 р. — академіком АН УРСР.

Дослідження Анатолія Андрійовича характеризують нерозривний зв'язок економічної теорії з господарською практикою. Протягом

1981—1990 років він був науковим керівником республіканської міжвузівської комплексної програми «Використання економічних законів та вдосконалення господарського механізму». За розробку проблем господарського механізму і впровадження результатів цих досліджень у виробництво нагороджений почесним дипломом, золотою і бронзовою медалями ВДНГ СРСР.

Багато уваги вчений приділяв питанням методології економічної теорії, переходу економіки з екстенсивного на інтенсивний шлях розвитку. За цикл монографій «Методологічні проблеми політичної економії» та «Інтенсивні фактори розвитку» йому було присуджено премію АН УРСР ім. О.Г. Шліхтера (1988).

А.А. Чухно зробив чільний внесок у дослідження проблем ринкових трансформацій економіки. У монографії «Перехід до ринкової економіки» вчений виклав власну концепцію цих процесів. Вона ґрунтується на тому, що наша економічна криза не циклічна, а стадіальна, пов'язана не лише з рухом до ринкової економіки, а й з переходом людства від індустріальної до постіндустріальної стадії цивілізаційного розвитку. Це означає, що перехідний період ринкових перетворень (роздержавлення, приватизація і демонополізація економіки, тобто трансформація виробничих відносин) має поєднуватися з перетвореннями продуктивних сил на основі

науково-технічного прогресу (НТП), а ринкові реформи — супроводжуватися становленням нового технологічного способу виробництва. За цикл праць з цієї проблематики А.А. Чухно присуджено премію НАН України ім. М.І. Тугана-Барановського. Як відомо, обмеження перехідного періоду ринковими реформами призвело до ігнорування НТП. Сподівання, що ринок і властивий йому механізм автоматично забезпечать розвиток, не виправдалися.

Значною подією у середовищі вчених-економістів став вихід у світ фундаментальної монографії Анатолія Андрійовича «Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України» (2003). Поява цієї книги викликала жвавий інтерес і публічне обговорення. У ній переконливо обґрунтовано таку тезу: хоча Україна перебуває на індустріальній стадії, а глибока і довготривала криза відкинула її від вершин цієї стадії, вона не лише може, а й повинна використовувати передові інформаційно-комунікаційні технології, поєднувати індустріальний тип розвитку з інформаційним, постіндустріальним. Усупереч твердженням про неможливість цього для нинішнього стану вітчизняної економіки автор переконує, що треба розрізняти системний перехід до нового суспільства і часткове використання його надбань. Україна за рівнем ВВП на душу населення далеко відстає від розвинених країн і її перехід до інформаційного суспільства — справа майбутнього. Але це зовсім не означає, що наша країна не може використовувати здобутки нового суспільства, насамперед інформаційно-комунікаційні технології. Інша справа, що ми їх ще слабо освоємо. Адже Україна мала 35—40% кібернетичного потенціалу СРСР, посідає четверте місце у світі з підготовки програмістів. За цю фундаментальну монографію А.А. Чухно отримав премію НАН України ім. М.В. Птухи (2005).

Свій ювілей Анатолій Андрійович зустрічає створенням нової праці — «Становлення

еволюційної парадигми економічної теорії». Нинішня економічна теорія розглядає економіку у статичі, не досліджує науково-технологічний прогрес як вирішальний фактор її розвитку. Еволюційна економічна теорія покликана забезпечити вивчення економіки у динаміці, у процесі еволюції. А.А. Чухно, спираючись на надбання світової економічної науки, створив власну концепцію еволюційної економічної теорії. Він обґрунтовує вирішальну роль НТП і людського капіталу в соціально-економічному поступі, розкриває такі поняття, як технологічний уклад і технологічний спосіб виробництва, доводить, що функціонування і розвиток економіки охоплює не лише господарський механізм (ринковий механізм та економічну роль держави), а й національну інноваційну систему (науку, техніку і впровадження їхніх напрацювань у виробництво). Формування національної інноваційної системи, перетворення її складових на ефективно діючі важелі — надзвичайно актуальне завдання.

Анатолій Андрійович опублікував 600 наукових праць, із них 10 індивідуальних і 17 колективних монографій, 12 підручників. Підручник «Основи економічної теорії», створений під його керівництвом, незмінно популярний серед студентів. Нещодавно А.А. Чухно підготував тритомне видання своїх праць: «Становлення і розвиток ринкової економіки», «Інформаційна, постіндустріальна економіка» та «Становлення еволюційної парадигми економічної теорії».

Очолюючи впродовж 35 років кафедру і спеціалізовану вчену раду із захисту докторських і кандидатських дисертацій, учений забезпечив формування великого загону висококваліфікованих кадрів. Особисто підготував 28 докторів і 66 кандидатів наук. Багато з них стали авангардом його наукової школи.

Самовіддана праця А.А. Чухна відзначена високими нагородами держави: орденами «Дружби народів», «За заслуги» III і II

ступенів, Почесними грамотами Президії Верховної Ради УРСР та Верховної Ради України. Вчена рада Київського національного університету ім. Тараса Шевченка присвоїла йому почесне звання «Заслужений професор університету», а Верховна Рада —

«Заслужений працівник вищої школи України».

Наукова громадськість, колеги та учні щиро сердо вітають Анатолія Андрійовича з ювілеєм, зичать йому міцного здоров'я, творчої наснаги, плідних ідей і задумів.

70-річчя

академіка НАН України **О.М. ШАРКОВСЬКОГО**

7 грудня виповнилося 70 років видатному математику академікові НАН України Олександрові Миколайовичу Шарковському.

О.М. Шарковський народився 1936 р. у Києві. По закінченні з відзнакою Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка навчався в аспірантурі Інституту математики АН УРСР. Достроково захистив кандидатську (1961 р.), а 6 років потому — і докторську дисертації. З 1974 р. Олександр Миколайович очолював відділ диференціальних рівнянь Інституту математики АН УРСР, а від 1986-го — відділ теорії динамічних систем, який було створено за його ініціативою.

О.М. Шарковський належить до когорти фундаторів сучасної теорії динамічних систем. Він заклав підвалини топологічної теорії одновимірних динамічних систем, яка сьогодні є одним із найефективніших інструментів дослідження еволюційних задач найрізноманітнішої природи. Вчений відкрив закон співіснування періодичних траєкторій різних періодів, дослідив топологічну структуру басейнів притягання різних множин. Було одержано низку критеріїв простоти і складності динамічних систем. Олександрові Миколайовичу належать і фундаментальні результати з теорії динамічних систем на довільних топологічних просторах. Зокрема, знайдено

типи глобальної стійкості, яку має майже кожна система, встановлено точні оцінки топологічної складності множин, утворених траєкторіями з тією чи іншою поведінкою. Продемонстровано, що більшість із цих оцінок досягається для одновимірних динамічних систем, з чого випливає висновок: системи з одновимірним простором є у певному сенсі так само складними, як і динамічні системи на нескінченновимірних просторах.

Досягнення українського вченого одержали визнання у міжнародних наукових колах. З його ім'ям пов'язані становлення та розвиток хаотичної динаміки. У науковій літературі можна натрапити на такі поняття, як теорема Шарковського, порядок Шарковського, простір Шарковського, стратифікація Шарковського та ін. У кожній із сучасних монографій з теорії динамічних систем обов'язково є теорема Шарковського, яка встановлює на множині натуральних чисел спеціальний порядок, що відповідає за послідовність переходу в системах від регулярної поведінки до хаотичної, залежно від зміни параметрів чи початкових станів. З цією теоремою пов'язують започаткування нового напрямку в теорії динамічних систем — комбінаторної динаміки. У 1994 р. в Іспанії відбулася міжнародна конференція «Тридцять років теоремі Шарковського. Нові перспективи», яка засвідчи-